

MEŞVERET VE EHEMMİYETİ

Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.), "**Müşavere edilen emindir.**" buyuruyor. Çünkü, müsteşar yani kendisiyle İstişare edilen zat, emin, mütefekkir, müstakim, tesirata tâbi olmayan, gadap göstermekten beri, pek ciddi, halim, sabırlı ve hayırhah olmalıdır. Yani hayır okumalı, hayır konuşmalıdır.

Zira, bir hadîs-i şerifte,

"Her kim kendisiyle müşaverede bulunan kardeşine bildiği halde, hilâfına bir beyanda bulunursa şüphesiz hiyanet etmiş olur."

buyurulur. Ayrıca,

"Her kim istişare ederse rüşde mazhar olur, her kim müşavereyi terkederse hatâdan kurtulamaz."

mealinde bir hadîs-i şerif de vardır.

Şüphesiz her insanda hissiyat bulunur. Bu sebeble meşverette daima müsbet mes'eleleri nazara vermek gerekmektedir. Menfi mes'elelerin zikrinde kalbler rencide, fikirler rahatsız olabilir. Şevkler kırılır. Güzel sıfatlar ortaya konduğu vakit, tahtından menfi şeylerde anlaşılmiş olur. Şeytana lanette bir fayda yoktur. Ama Bismillah dersiniz hem sevap işlemiş, hem de şeytanı kaçırmış olursunuz. Bu sebeple güzel ve inüsbet şeyleri konuşmak, şûraya güzel fikirler getirmek lâzımdır.

Meselelerimiz müzakere edilirken, halden ziyade istikbâl nazara alınmalıdır. İstikbâli dikkate alarak adım atmak güzel bir tedbirdir. Hizmetteki kardeşlerimizi değerlendirirken de bu ölçüyü dikkate almak gerekmektedir. Bir arkadaşımız günah işlemişse hatası varsa, yere batırılmaz. Ona tevbe et denilir. Belki o istikbalde yıkanabilir, temizlenebilir. Hatta emsallerinden çok daha ileri geçip, terakki edebilir. Hâlde olan kusurlarımız ile birbirimizi batırmaya, hatalarımızı ifşa etmeye gidilmemelidir. Bu düsturlara göre hareket edersek fayda göreceğiz. Öyleyse takip edeceğimiz yol, müsbet harekettir, müsbet konuşmaktır. Tatlı, mâkul, yerinde ve hilimle konuşmaktır.

Bu sebeple **meşverete taalluk eden birkaç düsturu** nazara vermekte fayda

mülâhaza etmekteyim.

- Evvelemerde, reyî alınan şahıs kendi arzu ve temennisini ibraza değil, hakikatin hükmünü izhara müteveccih olmalıdır. Bu noktadan hareket ederek mes'elelerimiz değerlendirilmelidir.

- Müşaverede bir fikr-i ilmî ile hakikati ortaya çıkartmak ve ekseriyetin reyine ittiba etmek şarttır. Yani mes'elelerimizi ilim ve fikrin ışığı altında müzakere edeceğiz. Fikir ve ilmin kuvveti ile hareket edersek aşamayacağımız mâni yoktur. Bir mes'ele reddedilecekse ilmen reddedilmeli, kabul göreceyse ilmen kabul görmelidir. Böylece mes'elelerimiz kanun, kaide ve düsturların süzgecinden geçmiş olacaktır.

- Bazen bir mes'elenin müzakeresinde bir veya birkaç fikir makûl olabilir. Yahut her fikrin hakikat tarafları bulunabilir. Hak da taaddüd edebilir. O zaman yapılacak iş şudur: **"El-hükmü lil-ekser."** kaidesinde ekseriyetin görüşüne uymak, kendi fikir ve arzusunu terketmektir. Meşveretin hukuku noktasından buna uymak gerekli olduğu gibi, ittihad ve tesânüdün te'sis ve devamı noktasından da ekseriyetin kanaatine katılmak elzemdir. **Psikolojik olarak da ekseriyetin kanaatine iştirak etmek insanı rahatlatır.** Üstadımızın beyan buyurduğu üzere, hakkın hatırı için, nefsin hatırını kırarak, hakikati ortaya koymak daha sevablıdır. Aksi halde, müşavere, yerini, muhtelif hislerin müsademe ve cidaline terkeder; *-Allah korusun-* inkıraz ve itirazı müstelzim olur.

İnsan vücudundaki bir azadan ruh çekilse, artık o uzuv çalışamaz, felç olur. Vücut sıhhati için, ruhun bütün azalarla teması şarttır. Üstadımızın vefatından sonra bir çok hadiseler bize ders vermiştir. Bir kardeşimizin kopup gitmesi ile bir mücevherat kaybediyoruz. Giden bizden gidiyor. 10 kuruşun gitse arıyorsun, 100 kuruş kaybetmen onun ızdırabını çekiyorsun. Bir insanın kolunu kaybetmesi ne ise, bizler için davamız noktasından bir insanın kaybedilmesi de odur. Bir kardeşimiz gidince bir azamız felç olur.

Başka bir misâl ile bir hatip bir camide konuşur sair camilere hoparlör bağlanır. Böylece bîr ses binlerce yerlerde dinlenebilir. Bir camide hoparlör bozulursa, o camiye ses gitmez. Bu misâl gibi her bir kardeşimiz bir hoparlör hükmündedir. Bir memleketteki bir Kur'an hizmetkârında arıza olursa, oraya sesimiz gitmez olur. Halbuki senin maksadın her camideki cemaata sesini duyurmaktır. Öyleyse vazifemiz hoparlöre hürmet etmek ve onu muhafaza etmektir, insan bozulan bir alete kızmaz, küsmez. Belki onu tamir eder. *"Niye bozuldu?"* diye çekiçe kafasına vurursan, külliyyen onu kaybedebilirsin. Kızmaktan ziyade tutmak, hiddetten ziyade muhabbet ve şefkat ile tedavi etmek gerekir. Hamiyet ve dava ruhu bunu gerektirdiği gibi, maslahat ve akıllılık da budur.

Kardeşlerim, bizler çok büyük bir davayı yüklenmişiz. Sırtımızda büyük bir mes'uliyet var. Elbette büyük bir taşı kaldıran 20-30 adamdan bir-ikisi bu hengâmda birbirinin ayağını çiğneyebilir. *"Niçin benim ayaklarımı çiğnedin?"* diye ellerini taştan gevşetmek kâr-ı akıl değildir. Hikmet nazarıyla mes'elelere bakmak gerekmektedir.

Kardeşlerimizi ancak tamir ile kazanabiliriz. Biz, bize düşen vazifeyi yapar, gerisini kadere havale ederiz. **Aksi halde, bu ihmalizden mesul oluruz.** Bu ulvi hisler kalplerimizi doldurursa, o zaman Rabb-ı Rahîm merhamet eder, O'nun (C.C.) rahmeti cemaat üzerine nazır olur. "**Yedullahi alel-cemaati**" hakikati zahir olur.

Cemaata taallûk eden mes'elelerin bir ferдин fikr-i inhisarına terkedilmesi, netice itibariyle, azim zararlara ve suizanlara sebebiyet vereceğinden din-i islâm, meşvereti emretmiştir. Elbette cemaatin mes'eleleri bir şahsın fikrine bırakılmayacağı gibi, bir ferдин sırtına da yükletilemez. Kaldı kî, bir insanın fikrî ne kadar doğru, ne kadar müstakim olsa bile, çıkacak kararların bir cemaatin fikrinden süzülmesinde pekçok faydalar vardır. Yapılacak o hayırlı işe herkes hissedar olur. Şahıslar çeşitli su-i zan ve ithamlardan kurtulur. Beraber düşünüp, mes'eleleri birlikte mütalâa etmenin bereketi bol olur.

Nitekim, Fahr-i Kâinat Efendimiz (S.A.V.)'in meleke-i maddiye ve maneviyesiyle bütün nasın en ekmele olduğu halde ashabı ile müşavereye -mıntarafillah- memur olması, ümmet için müşavereye riayetin lüzumunu açıkça göstermektedir. Hz. Peygamber (S.A.V.) akli, şuur ve idrak kabiliyetiyle, hasılı bütün letaifiyle, bütün peygamberin ve meleklerin mertebeye en ekmele iken, müşavere ile emrolunması, bizler için meşverete ne kadar ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. **Onun için, ekser ulemâ, meşveretin vacip olduğunu beyan buyurmuşlardır. İstişare neticesinde alınan kararlara muhalefet isyandır, günahdır.**

Evet, dâva arkadaşlarıyla istişare eden, onların muhabbet ve teveccühünü kazandığı gibi, kendi kadir ve kıymetini de arttırmış olur.

Ayrıca müşaverenin psikolojik faydası vardır. Bir kardeşimizle bir mes'eleyi müşavere edersek, kendisine kıymet verildiği kanaati ile o kardeşimizin hizmetteki şevk ve gayreti ateşlenecek, hizmet arzusu kuvvet kazanacaktır. Bu nokta da unutulmamalıdır.

Vahdet-i tedris, vahdet-i terbiye ve vahdet-i his ile hareket eden bir cemaatin meşvereti, elbette muzafferiyetle neticeleneceğinden şüphe yoktur. Bir kısım cemaatler hakikati akıl ile idrak ettikleri halde, hareketlerini hisse bina ederler. Neticede his akla hakim olur. Bir cemaat ki his ile hareket edip aklın dizginini hissin eline verirse, müzminleşmiş bir hastalığa ilâç nafile olmadığı gibi, böyle bir cemaata da meşveret hiç bir fayda sağlamaz.

Her kemale bir noksanı karıştırmak, şu âlem-i kevn-ü fesadın mukteziyatındandır. Bizler, her yönümüzle mükemmel değiliz. Hizmetimize taallûk eden mes'elelerde en makûlü aramak ve isabet kaydetmek için meşverete muhtacız. Meşverette -velev ki isabet etmese- çoğunluğun reyine itibar etmek gerekir.

Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in kendi reyine muhalif olarak çoğunluğun reyine uyduğu bir vakıadır. Nitekim, Uhud savaşında önce Hz. peygamber (S.A.V.) savaş

hakkında ashabıyla müşavere etmiş, kendi re'yi Medine'de kalıp müşrikleri karşılamak iken, cemaatin ekseriyetinin re'yine uymuştur.

Dikkat ediniz... Ekseriyetin re'yinin isabetsizliğini bildiği halde onlara uyuyor. Nübüvvet gözlüğü ile biliyor ki, "**Hz. Hamza'yı vereceğim. Uhud'da paramparça ettireceğim.**" Biliyor ki, "**70 kadar güzide sahabeyi bu savaşta biçtireceğim. Ama hepsi meşverete, meşveretin hukukuna, meşveretin anlayışına feda olsun... amcam dahi olsa müşavereye feda olsun...**" İşte meşveret bu demektir!..

Hiz. Resûlullah (S.A.V.) istişare uğruna başta amcasını ve güzide sahabelerini feda ederken, biz bir yumurtamızı feda edebiliyor muyuz?

İstişarede Peygamberimizin (S.A.V.) re'yi hilâfına girişilen savaşta bir kısmı sahabelerin de Emr-i Nebeviye muhalefet ederek yerlerini terketmesiyle İslâm ordusu dağılmış, başta Hiz. Hamza olmak üzere, bir çok güzide sahabe de şehid olmuştu. Hal böyle iken, Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in hâdiseyi teessür yerine, tebessümle karşılaması, ashabını itham yerine takdir etmesi, kalplerini kırmak yerine, onlara iltifat etmesi, gayz ve hiddet ile itmek yerine, şefkat ve merhamet ile onları kendine çekmesi, bizler için en büyük bîr ders-i ibrettir. Cenab-ı Hak da bu mümtaz davranışı te'yid ve sena makamında Al-i İmran Sûresi 159'uncu ayette şöyle buyurmaktadır:

"Şimdi, Allahü Teâlâ'dan bir rahmet sebebiyledir ki onlara yumuşak davrandın ve eğer sen çirkin huylu, öfkeli, katı yürekli olsaydın, elbette etrafından dağılırlardı. Artık onları affet onlar için istiğfarda bulun ve onlar ile iş hususunda müşavere et."

şu noktaya dikkatinizi çekmek İstiyorum: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) efendimiz, bir kısım sahabeye "**Benden emir gelmedikçe -muzaffer olsak bile- katiyyen yerlerinizi terketmeyiniz.**" diye emir buyurduğu halde, savaşın bidayetinde İslâm ordusunun muzafferiyeti zahir olmaya başlayınca, geçidi tutmak ile vazifeli olan sahabeler yerlerini terk ettiler. Ve malûm hâdise zuhur etti. Hal böyle iken, dikkat ediniz! Cenab-ı Hak, emr-i nebeviye muhalefet eden sahabeler ile meşvereti Peygamberine emrediyor. Demek ki, her söz tutmayan, yere batırılmaz. Ben bir cihetle söz tutmuyorsam, sen de diğer bir cihetle söz tutmuyorsun. Sen beni affedersen, ben de seni affederim. Allahü Azîmüştân da (C.C.) hepimizi affeder.

Hiz. Resûlullah (S.A.V.) hâdiseyi tebessümle karşılıyor. "*İslâm battı. Perişan olduk...*" demiyor, hiddet ve şiddet eseri göstermiyor.

İnsan, dâvası için hiddet edebilir. Ama aynı şeyi hilm ile yapmak mümkündür. O işi hilm ile söylersen, hem kabul eder, hem de sana hürmetini devam ettirir. Ama

hiddet gösterdiğin vakit, en azından kalben sana muhalefet eder, yahut inat damarı ile muhalefetini artırabilir.

İlim ile hilnmi bir araya getirdiğimiz zaman çift kanatlı oluruz. O zaman, uçamayacağımız bir zirve, geçemeyeceğimiz bir derya, aşamayacağımız bir engel kalmaz. Aksi halde, kardeşlerimize sert ve haşın davranırsak; bir gün, beş gün derdimizi çeker, sonra da "*Artık yeter...*" deyip dağılırlar.

İşte, Kur'an-ı Kerim bu âyet-i kerime ile bizlere önemli üç hayati düsturu ders vermektedir:

1. Mü'minlerin birbirlerine karşı *-velev ki hata ve kusurları olsa bile-* yumuşak davranmalarını; cemaatı muhafaza etmenin ancak bu tarz ile yani kavli leyyin ile mümkün olabileceğini; katı, sert, sakat hareketlerin ise birlik ve dirliği bozup, tesanüd ve ittifakı dağıtacağını ders vermektedir.

2. Kur'an hadimlerinin birbirlerinin kusurlarını bağışlamalarını ve affetmelerini tergiptir.

3. Cenab-ı Hak, bu âyet ile Resul-i Ekrem (S.A.V.)'ine ashabıyla meşvereti emretmektedir.

Uhud savaşından önce yapılan istişarede ashabın, re'yinde isabet kaydetmediği malûm olduğu halde, savaşın sonunda Cenab-ı Hak'ın Hz. Peygamber'e (S.A.V.) ashabıyla meşvereti beyan buyurmasında şu önemli nükte ortaya çıkmaktadır:

Hüsn-ü niyet ile yapılan meşveretin neticesinde hata tebeyyün etse bile meşverete ittiba edenler mesul olmazlar. Mezkûr hakikatlara binaen, bu azim kudsî hizmeti muhafaza etmek için, bazı fikrî fedakârlıklarda bulunmak gayet yerinde bir hareket olur. Hakk'ı bulduktan sonra hakda ihtilâf edilmemelidir.

Bir gaye uğruna başını feda eden insanlar tarih boyunca çok çıkmıştır. Davası için başını vermek kolaydır. Bu kudsi dâvada fikren haklı olsa bile meşveretin hukuku namına fikrî fedakârlıkta bulunmanın baş vermekten çok defa daha üstün, hizmetin devamı açısından çok daha elzem olduğu katiyen unutulmamalıdır.

Herkesin mes'elelere intikali bir olmaz. Senin idrak ettiğin, ehemmiyetine inandığın bir mes'eleyi, bir kardeşimiz bazen bir veya iki sene sonra anlayabilir. Derin mes'eleler çok geç anlaşılıyor. Hizmetin semeresini görmek için sabrederken ve bekleyeceksin. Bir insanın ayağı kırılmış ise, o ayak ancak altı ayda tutabilir. "*Ben altı ay bekleyemem.*" dersin, bir ayaktan mahrum olursun, altı ay sabredersen bir ayak kazanacaksın. Acele ederek ayağımızı tahtadan yapmaya kalkışmayalım. Teenni ve sabır ile arkadaşımızın başını beklerseniz, bu zillet değildir.

Ben bir zamanlar Ankara'da hastahanedeydim. Hastahanedeydim bir doktor vardı. Hastaların önünde eğilip, kalkıyordu. Her gün usanmadan sabahdan tâ

akşama kadar hastalarıyla şefkat ve ihtimam ile meşgul oluyordu.

Bizler de bir doktor gibi arkadaşımızın hatasını düzeltmek için şefkat ve merhametle onunla meşgul olursak; emin olunuz bu hareketimiz zillet değildir. Doktorun hizmeti zillet midir? Hasta öksürebilir, kusabilir. Ona "*Sen niçin öksürüyorsun?*" denilebilir mi? Hastanın yapmış olduğu kabahati doktor da işleyebilir mi? Hastanın derdini kim dinleyecek?

Evet... **Hasta kabul ettiğin arkadaşının kusurunu tedavi edeceksin, tarz budur.** Muvaffakiyetin şartı da budur. Unutmamak gerektir ki, böyle bir asırda, böyle bir kudsi dâvanın hizmetine talib olanlar, ancak birbirilerinin kemalat ve meziyetlerini ta'mim etmek ile dâva şuuruna erebilirler.

Unutmamak gerekir ki, birbirilerini çürütmeye çalışanlar hem kendilerini hem dâva arkadaşlarını zîşeref bir istikbâlden mahrum ederler. Kardeşlerini ihtiram ile yâdedenler, hürmetle yâd olunurlar.

Bir zamanlar bir şeyh, müritleriyle bir yerden geçerlerken bir hayvan cifesine rastlarlar. Ölmüş hayvanın pis kokusu etrafa dağılmış olduğundan müritler burunlarını kapatıp, yüzlerini çevirirken; şeyh tebessüm ederek "**Ne kadar güzel dişleri var, inci gibi parlıyor.**" der. Her şeyin medhe lâyük tarafları bulunabilir. Bu noktaları nazara vermek gerektir.

Sevda-yı kalbimiz, maşuka-yı vicdanımız hizmetimizdir, devamımızdır. Şahsımıza ve hizmetimize taallûk eden mes'elelerde kendi hakkımızda tecviz-i kusur etmememiz, fakat tesanüdün muhafazası için dâva arkadaşlarımızın kusurlarını bağışlamamız hizmetimizin saadeti ve selâmeti için elzemdir.

Mecnun çöllerde ahularla dolaştı. Ahuların gözleri Leylâ'nın gözlerine benzediği için onlardan ayrılmıyordu.

Sevdamız dâvamız ise, kardeşlerimiz de o dâvanın gözleridir. O gözleri dâvan için sevmelisin.

Şu hizmetimiz ittihad ile kaimdir. İttihadın devamı insaf ve fazilet ile bağlıdır. Fazilet ittihadı vesile olamazsa, o fazilet fazilet değildir. İttihadı kuvvet vermeyen kemâlat, yabani meyve ağaçlarına benzer. Meyvesi vardır. Lâkin acıdır. Kimseye menfaati yoktur.

Binaenaleyh, tesanüd ve muhabbeti perçinleyici bir ruh içerisinde hasr-ı gayret, hem mesleğimizin iktizası, hem de hissiyat-ı ruhaniyemizin icabatındandır. Çünkü, hizmette kat' olunacak mesafe bu sırta taallûk etmektedir. Malûm olduğu üzere merkezi merkez eden, muhitin intizamıdır. Muhitin eğilip bükülmesi merkezi bozduğu gibi, merkezdeki zerre miskal bir inhiraf da muhitte kapatılması fevkalâde müşkil gedikler açar. Katiyyen unutmamak gerekir ki, güzel tedbir ve hilm bir cahili, alim kadar faydalı kılar; demiri altın; kömürü elmas yapar.

Ferdi ihtilâflar ve şahsî dargınlıkların umumî yerlerde ve cemaat içerisinde konuşulması, faydadan ziyade pek-çok zararları netice verebilir. Evvelâ, karşılıklı ithamlar, akıl yerine hissiyatı, hakikat yerine fikirlerin tahakkümünü, muhabbet ve uhuvvet yerine, tesanüd ve tenafürü ziyadeleştirir. O zaman, o meclis enaniyetlerin tatmini, nefislerin tahakkümü için müsaid bir zemin olur. Hem de bu ahval, cemaatin şevkini kırar, huzurunu dağıtır. **"Çok sıkı tutmayınız. Herkes bir meşrepde olmaz."** ifadesini esas alarak ferdi ihtilâfların hususi sohbet ve irtibatlar vasıtasıyla halline gidilmelidir. Bu işin tedavisi lâıyk ellere havale edilmelidir. Her insan yara saramaz, her insan doktorluk şefkatini taşıyamaz. Bu çeşit ihtilâfları vaz-u nasihat ile, telkin ile, zamana bırakmakla tedavi etmelidir. Zaman en büyük yardımcımızdır. Zaman, en insafsız insanı dahi insafa getirir.

Bazı fertlerde kıymetli fikir bulunabilir, hatta niyeti de halis olabilir. Lâkin, o fikir ve ihlâs, şiraz-ı vahdetimize kuvvet ve himmet vermekle değer kazanabilir. Kardeşlerimizimizin meziyet ve kabiliyetleri ancak ittihad ile bir havuza dökülürse kemâlat bostanları yeşerir. Eğer, ihtilâf ile bu havuzun menfez ve delikleri açılırsa, o vakit şûristana dağılıp diken ve yabancı ot olmaktan başka ne faide temin edebilir?

Cemaatten maada tarik-i selâmet yoktur. Muazzez üstadımız **"Muhalefet aczden kaynaklanır."** buyuruyor. Ekseriyetin reyine kuvvet vermek ve perçinleşmiş bir hizmet anlayışını zayıf düşürmemek için, niza ve muhalefet kapısını kapatmak gerektir.

Hizmetimiz, âlemin her türlü tabakalarına, yani alem-i kâinat, âlem-i hayat, âlem-i insan, âlem-i âhirete taallûk eden şümullü bir hizmettir. Mes'eleleri değerlendirirken hizmetimizin kül ve külliyetini, yani gayet geniş çerçevesini dikkate almak lâzımdır. Nazarımıza sadece bir iki cüz'i mes'eleyi takıp hislerimizi de bir kısım mevzii mes'eleler üzerinde teksif eder, düşünce ve anlayışımızı sadece o noktalara hasreder ve bu noktalardan hareketle haklı olduğumuzu dâva edersek; o zaman hizmetin külliyetini görmemek gibi bir mugalata ile bir hata-yı azîme düşebiliriz. **Nazarını cüz'i mes'elelere hasreden, külliyeti idrak edemez.**

Hizmeti umum insanlara bakan muhteşem bir fabrikanın bir veya iki çarkındaki muvakkat arızayı gören kimsenin, o arızayı tamir etmek yerine, fabrikadan çekilip umum varidattan mahrum kalması kâr-ı akıl değildir.

Çok dikkat gerektir. Bazen bir damlada tufan, bir cümlede cihan nihan olur. Bu gibi durumlarda hamiyet-i diniye, afv ve mülayemet, temkin ve tedbir imdada yetişmezse; mes'ele his, vehim ve hayalin dağılık bulutları içerisinde mütalâa edilebilir. Bu ahval de *-Allah korusun-* hiddet ve isyanları, yıkılış ve çöküşleri netice verebilir.

O zaman sadırlar gayz ile dolar, fikirlerde inad ve taassub yerleşir. Gözler ve bakışlar hased kıvılcımları saçar.

Bu hizmette, her zaman teenni ve nezaket ile davranmak gerektir. Kalpleri Allah'ın

rızasıyla meşbu olup, hizmet aşkı ile yürüyenler, zihinlerde başka şeylerle kurulmamalıdır. Çimenli, çiçekli, çok ferahlı ve müncezip yollar vardır ki, nihayetleri gül ve gülistandır. Güzel yüz, tatlı söz, kalp metaneti ve hatır hoşluğu ile, fitne kapısını kapatıp şeytanın tahribatına karşı kalb ve hissiyatımızı siper etmemiz gerekmektedir.

Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'ın "**Her ümmetin bir emini vardır. Ebu Ubeyde de benim ümmetimin emindedir.**" diye buyurduğu Hz. Ubeyde'nin (R.A.), vefatı Nebevi'den sonraki karışıklıklarda söylemiş oldukları şu sözler, ne kadar ibretâmiz, ne kadar düşündürücüdür: "**Ey Müslümanlar kendi elinizle yapmış olduğunuz bir hizmeti yine kendi elinizle yıkmayınız...**"

Mazi bir kitabdır. İbret ve emsaller ile doludur. Bugün dünün aynıdır. Yeni bir şey yoktur. Değişen sadece renklerdir, ittihadını muhafaza edemeyen nice nice devlet, millet ve cemaatler yıkılıp hâk ile yeksan olmuşlardır. **İşte Endülüs... İttifak ve tesanüd ile kuruldu, ihtilâflar ile yıkıldı.**

Malûmunuz olduğu üzere Tarık bin Ziyad, İspanya'ya geçince, gemileri yaktırdı. Askerlerine hitaben:

"Arkamız deniz, önümüz düşman... Muzafferiyetten başka çaremiz yoktur." dedi.

Tuleytula'yı kuşatırken askerde ricat alâmeti gördüğünde de ordusuna hitaben:

"Askerlerim, şehitlik ilerdedir. Gazilik de ilerdedir. Cennet de ilerdedir. Geride bir şey yok!.." buyurdu.

Evet kardeşim, Cennet ilerdedir. Beka ilerdedir, lika ilerdedir, muzafferiyet ilerdedir.

Üstadımızın,

"Kardeşlerimden rica ederim ki sıkıntı veya ruh darlığından veya titizlikten veya nefis ve şeytanın desiselerine kapılmaktan veya şuarsuzluktan, arkadaşlardan sudur eden fena ve çirkin sözleriyle birbirine küsmesinler ve 'Haysiyetime dokundu' demesinler. Ben o fena sözleri kendime alıyorum. Damarınıza dokunmasın. Bin haysiyetim olsa, kardaşlarımın mabeynindeki muhabbete ve samimiyete feda ederim."

sözleri kulağımda çınlamaktadır. Anladığım kadarıyla bizim hatamız, Nurun şayan-ı hayret ve ibret mizan ve mihenginin hakimiyeti altına lâyıık-ı vechi ile girmememizden; efkârımızı, ef'alimizi, ahvalimizi, O'nun tanzimi ile nizama koymamamızdan kaynaklanmaktadır. O'nun kudsî kanunlarını fert ve cemaat olarak temessüle mecburuz...

Evet, memur olmak başka, mütemessil olmak başkadır.

Evet, "**El insafü hayr'ül evsaf.**" insaf, vasıfların en hayırlısıdır. İnsan, vicdana hizmet şuuriyle hakim olabilir. Hizmette ileri; teveccühde geri olmak, ehl-i hamiyetin şanındandır. Hz. Ebubekir'in (R.A.) hilafet ile ilgili olarak beyan buyurduğu "**Bu, onundur ki, o senindir denilir; o benim diyenin değildir.**" hakikati bizler için güzel bir mihenktir.

Hz. Ömer'in (R.A.) sahabeler içinde faziletmeab bir ferd-i feride söylemiş olduğu şu sözler hepimiz için daima değerini muhafaza eden bir mizandır:

"Bu ümmetin keskin kılıcısın, eğilip de kesmez olma; bu ümmetin tatlı suyusun acıyıp da bozulma."